

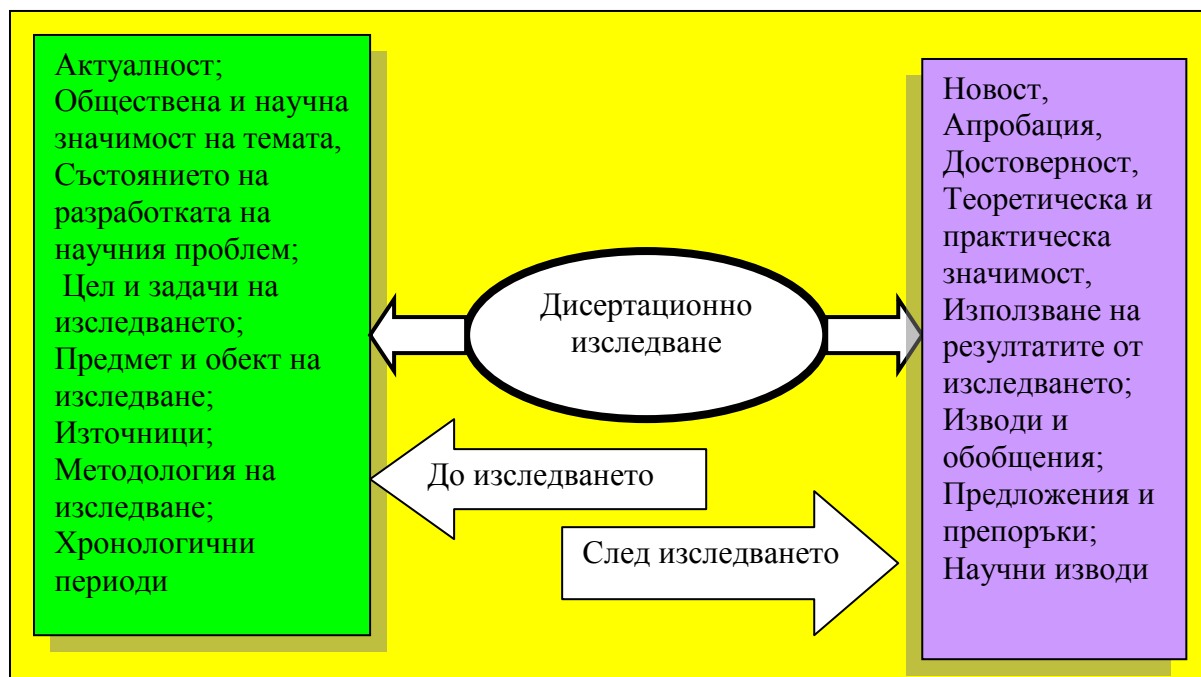
СТРУКТУРА И ЕЛЕМЕНТИ НА УВОДА НА ДИСЕРТАЦИОННО ИЗСЛЕДВАНЕ

ТАСЕВ Г., САНДЕВА В., ДЕСПОТ К.,

Уводът е едно от най-важните елементи на дисертацията, нейната “визитна картичка”. Уводът следва да се включи изцяло в автореферата. В увода се обосновава изборът на темата на дисертацията, актуалността на научния проблем, разглежда се степента на разработеността му в литературата.

Изхождайки от актуалността на темата и състоянието на разработката определяме целта и задачите на изследване, решението на които ще позволи да се реализира целта, посочва се предмета и обекта на изследване, с отчитане на целта и задачите, предмета и обекта на изследване се установява се кръга от източници, формулират се положенията, които характеризират новостта на проведеното изследване, дава се оценка на неговата практическа значимост, обосновава се достоверността на изследването, характеризира се неговата апробация.

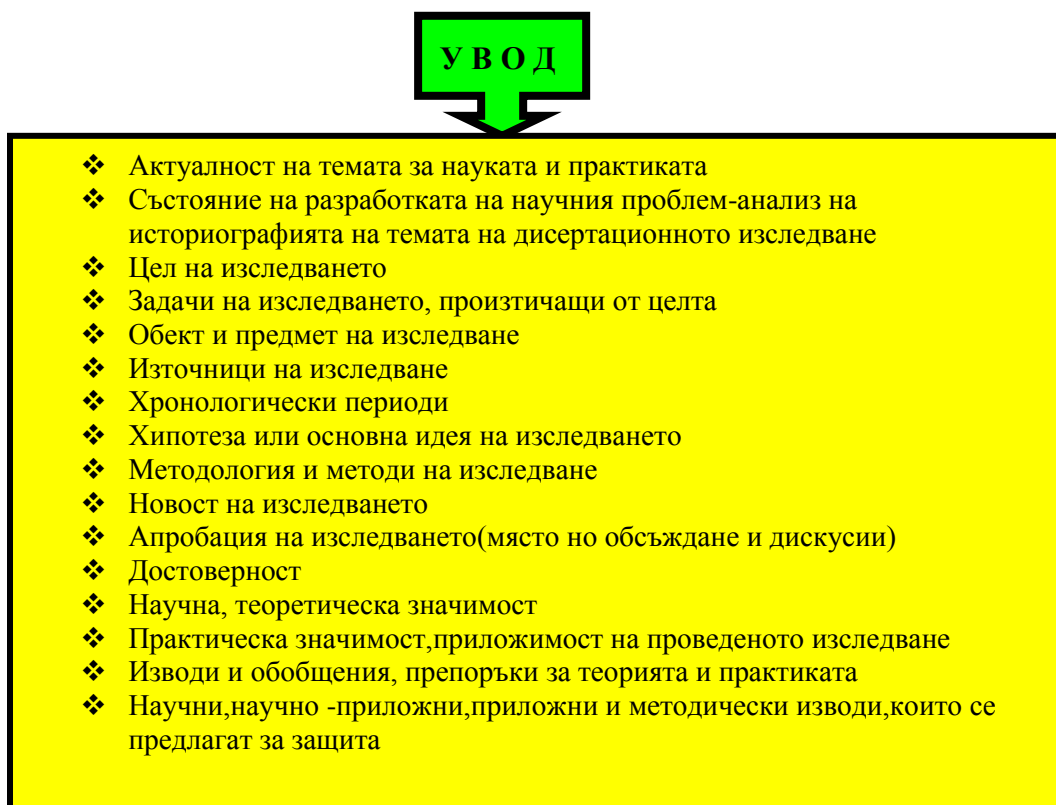
Както се вижда, уводът включва въпроси, едни от които може да се формулират още в самото начало на работата (актуалност, обществена, научна значимост на темата, състоянието на разработката на научния проблем, което се определя от резултатите на анализа на историографията, отнасяща се към темата на дисертационното изследване, цел и задачи, предмет и обект, източници, методология на изследване, хронологични периоди), а други се формулират само след завършване на изследването (новост, апробация, достоверност, теоретическа и практическа значимост, използване на резултатите от проведеното изследване, направените в него изводи и обобщения, предложените препоръки, научни изводи, които се предлагат за защита на дисертационното изследване) (фиг.1). Следователно работата върху увода продължава през целия период на провеждане на дисертационното изследване.

Фиг.1. Място на елементите на увода в дисертационното изследване по време на формулиране

Трябва с увереност да кажем,че по качеството на разработване на увода ,убедителността на обосноваване на темата и представянето на самото изследване читателят (особено рецензентите,членовете на научното жури) в голяма степен съдят за цялата работа.

Анализът на уводите на дисертациите,защитени в различни научни области и получили отлични отзиви, показва,че най-логична е структурата на увода,дадена на фиг.2.

Фиг.2. Структура и елементи на увода на дисертационно изследване

Необходимо е да отбележим,че всички характеристики на дисертационното изследване трябва да бъдат свързани с темата на дисертацията ,а също и по между си.

Актуалността на дисертационното изследване ,от една страна характеризира съвременното състояние на изследвания в дисертацията въпрос и необходимостта от решаване на назрял проблем,а от друга страна , а от друга страна характеризира автора като изследовател, способността самостоятелно да да покаже и формулира същността на изследвания проблем и неговата практическа значимост за теорията и практиката. Актуалността е основа за формулиране на целта и предмета на изследване,а така също задачите на изследване и последователността на решаването им.

Обикновено в процеса на обосноваване на актуалността на проблема се върви по пътя от общото към частното,обвързвайки това с наименованието на дисертацията.Това означава ,че отначало се дава кратка характеристика на отрасъла, за който се решава научната задача и се отделят ,по мнение на автора, най-значимите въпроси, характеризирайки ги с ефективността при успешното решение на дадения проблем, разглеждайки причините за възникване на проблема,а след това се прави извод за актуалността на решаваните въпроси.По такъв начин, в резултат с изпълнение на анализа на актуалността на темата на дисертационното изследване се определя **обекта и предмета на изследването**, които трябва да бъдат в унисон с темата на дисертацията.

Целта на дисертационната работа практически повтаря наименованието на дисертационното изследване с добавяне в началото на фрази от вида”разработване на

“...изследване и оптимизиране на ...” и т.н., или в края фраза от вида “осигуряващо ефективността на ...” и т.н.

За определяне на **задачите на изследването** се провежда анализ на научните работи на учените от страната и чужбина, посветени на темата на дисертацията. Изследователите се групират по групи на разглежданите въпроси, които по мнението на автора са недостатъчно разработени в техните трудове, след което се формулират задачите, които трябва да се решат за да се постигне целта на комплексното научно дисертационно изследване.

При формулиране на **задачите на изследване** е необходимо да се има ясна представа за етапите на изследването и на всеки от тях да се постави точно и ясно формулирана задача. При формулиране на задачите на изследване трябва да се използват изрази от вида: Да се разкрие същността на ...; Да се обосноват и формулират ...; Да се разкрият факторите, които ...; Да се изучи ...; Да се разработи ...; Да се определи мястото на ... в проблема ... . В края на формулировката трябва да се укаже целта на решаваната задача. Освен това трябва да се помни, че формулираните задачи определят наименованието и съдържанието на основните глави и параграфи на дисертацията.

По нататък в увода се характеризират с няколко изречения теоретичната и методологическата база на изследването, където се дава списък на използваните методи в разглежданото научно направление, а така също се характеризират използваните научни методи и източниците на информация за провежданото изследване.

Обект на изследването. Обектът е това, към което е насочена човешката научна или практическа дейност. Обектът е тази част от практиката или научното знание, с която се е заел изследователят. Обектът се определя в самото начало на изследването.

Предмет на изследването. Предметът на изследването е страната, аспекта, гледната точка, от която изследователят познава цялостния обект, отделяйки при това главните, най-съществени признаци на обекта. Един и същи обект може да бъде предмет на различни изследвания.

Хипотеза (основна идея на работата). Формулирането на хипотезата не е задължителен елемент, който трябва да се дава в увода и обикновено се дава право на докторанта (изследователя) сам да прецени. Хипотезата е основната цел на работата, представляваща авторското виждане за начина на достигане на поставената цел в дисертационното изследване. Следователно хипотезата по същество се съдържа в задачите на изследването.

Пример на формулировка на хипотеза: “обосноваване на параметрите ... трябва да се извърши на основата на ...”. Хипотезата в резултат на изследването може да бъде потвърдена или отхвърлена. В последния случай се провежда по-задълбочен анализ на причините за получаване на такива резултати.

Основните положения в дисертацията, които се предлагат и се защитават по време на защитата са потвърждения на съставните части на хипотезата. Основните положения фактически са научните резултати, получени в хода на изследването, но имащи разлика от по-рано получените резултати в научните работи, т.е. имат научна новост. Това могат да бъдат: установени закономерности, методики, позволяващи да се получат нови знания, начини за обучение и т.н. Следователно, научните положения в утвърдителна форма потвърждават предвижданията на автора, неговата хипотеза по резултатите от проведеното изследване.

В този елемент е необходимо кратко и ясно се дава **отговор на следните въпроси:**

- Постигната ли е целта на дисертацията?

- Потвърдена ли е издигната (формулираната) хипотеза и доказано ли е научното твърдение?
- Решени ли са основните задачи на дисертацията?
- Какви са научните приноси?

Научна новост. Научната новост е основен признак на дисертационната работа, за която се и присъжда образователната и научна степен “Доктор”. Научната новост може да бъде формулирана и в едно изречение. Като пример, авторът може да е разработил методика, позволяваща да се реши проблем, които преди това не е било възможно да се разреши. Обаче, в съвременните условия на наситеност на всички области на знанието с научни изследвания, достатъчно е да се реши значим проблем, а в дисертацията да има елементи на новост. Какво е това научна новост? - Това е понятие, което позволява на автора да каже, че такъв резултат, постановка, решение, по-рано не е имало. Но голословно твърдение за новост не е достатъчно, а е необходимо, във формулировката да звучи “отличава се от това, че ...”; за първи път е получено...”; или “доказано е, че ...”; анализирано е..., което позволява да се ....” и т.н. формулировката на научната новост трябва да е свързана с темата на дисертацията и да включва в себе си нейни части.

Научната значимост на резултатите от изследването трябва да показват приноса на автора в развитието на научната представа в една или друга област на знанието, да разкрива същността и механизма на развитие на процеса, да служи за база за по-нататъшни научни изследвания.

Практическа значимост на получените резултати. В този раздел се привеждат сведения както за разработката на автора, която предлага за практическо използване, така и за фактическото използване или възможности и място на използване на резултатите от изследването, при което с какво разработката е нова както в научен, така и приложен аспект. Възможността за нейното приложение трябва да бъде показана в една и в друга област.

Някои стилни конструкции, които могат да се използват при формулиране на научната новост:

- за първи път/ВНИМАТЕЛНО ДА СЕ УПОТРЕБЯВА/ е проведено комплексно ...;
- създадена е концепция, осигуряваща ...;
- разработена е нова система за ...;
- изследвани са специфичните взаимовръзки...; - разработен е метод..., който се отличава от...;
- доказана е зависимостта между...;
- изследвано е поведението на ... и е показано...; - доразвит е метода ... в частта ... и е приложен за нов клас системи за ...;
- изследван е нов ефект... .

Има три нива на научна новост:

- преобразуване на известни от преди данни, основно изменени;
- разширяване, допълване на известни данни;
- уточнение, конкретизиране на известни данни, прилагане на известни резултати за нов клас обекти, системи.

Системата от критерии за оценка на научните изследвания е изградена от:

1. Универсални (основни) критерии: научна значимост; актуалност; новост и приоритет; практическа значимост; методика и техника на изследване.

2. Допълнителни критерии: концептуалност и доказателственост /за фундаменталните изследвания;/ готовност за внедряване (за приложните изследвания); мащаб на внедряването (за НИР).

Научна
новост

Докторантите много често дават неясни, мъгляви определения за научна новост, което понижава общото впечатление за дисертационното изследване. Научната новост се подменя с актуалност на темата, нейната практическа или теоретическа значимост; привеждат се без доказателствени твърдения, че даденият въпрос се изследва за първи път (или са постигнати нови резултати, дадени са нови формулировки) макар, че това не е съвсем така.

Признаците за новост се отнасят към:

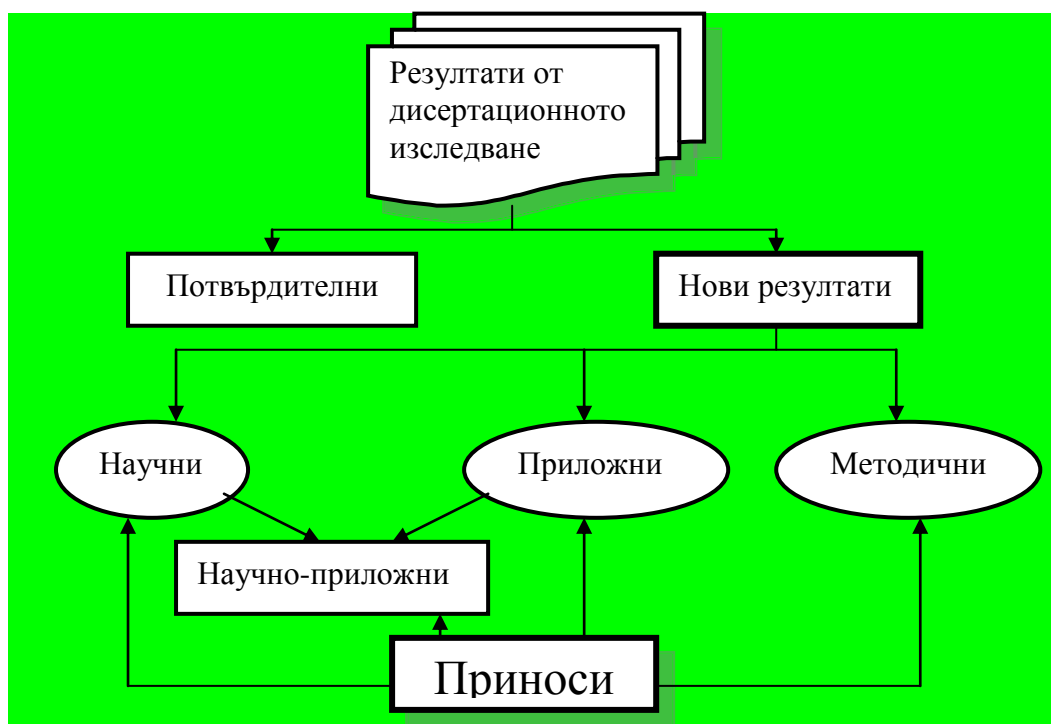
- поставянето на нов научен проблем;
- въвеждането на нови научни категории и понятия;
- разкриване на нови закономерности на протичане на естествени и обществени процеси;
- приложение на нови методи и апаратура за изследване;
- разработване на научно обосновани предложения за обновяване на обектите, процесите и технологиите, използвани в икономиката, производството и управлението;
- развиване на нови научни представи за околния свят, природата и обществото

Важно!!!

Научната новост не трябва да се свежда до изброяването на установени факти, идеи, закономерности в качествен и количествен аспект!!!

Критерии за оценка на дисертационните изследвания в Европа:

- актуална, точно формулирана тема;
- умение за анализ и интерпретация на литературните източници;
- оригинален изследователски подход към проблема;
- значим самостоятелен и иновационен принос в дадената област на изследване;
- съответстваща концептуална и теоретическа обосновка;
- майсторство в приложението на изследователски методи и инструменти;
- демонстрация на умение при събиране, използване и анализ на данни;
- представени коректни, валидни и надеждно резултати от самостоятелното изследване и изводи в съответствие с целта и задачите на изследването;
- умението за сътрудничество с други лица (учени, специалисти);
- понятен език, научен стил и правилна структура на текста;
- успешна устна защита.

Фиг.3.Видове приноси в научните изследвания

Научната новост и практическата значимост се съдържа във формулираните приноси в резултата на дисертационното изследване (фиг.3)

Достоверност на научните резултати. В този раздел с едно две изречения се посочват конкретните резултати на научното изследване (изчисления,сравнения,оценки и т.н.) потвърждаващи получените в хода на изследването резултати.

Апробация на резултатите от дисертацията. В този раздел се дават сведения за докладите и съобщенията на автора на научни конференции и други начини за запознаване на научната общественост (обсъждане в първичното научно звено, докладване на научни семинари и др.) с резултатите на дисертационното изследване.

Публикации. В раздела се посочва броя на статиите в научни списания,сборници на научни конференции, сборници научни трудове или публикувани резюмета на конференции.

Обем на дисертацията. В този раздел от увода се дават сведения за структурата на дисертацията (увод,брой глави,заключение, литературни източници,наличие на приложения),а така също обем на дисертацията,брой фигури и таблици, брой приложения.

В заключение, какво е полезно да знаят докторантите?

Винаги са възможни заблуждения в научните изследвания –обективно или субективно възникващи у изследователя,много често се срещат изкривяване на реалната картина от получените данни.Като правило ,заблужденията могат да възникнат в резултати на следните причини:

- некоректна работа с литературните източници (използване на статии ,които нямат приноси в научното направление или статии писани за бройка при хабилиране;използване на обзори,вместо първоизточници и т.н.);
- използване на некоректни източници (“неясни “ или “”статии,посветени на незначителни проблеми”или “статии изградени на основата на

допуснати методически грешки на изследователя или статии ,които съдържат некоректни умозаключения и не показващи негативните резултати и т.н.);

- използвани са некоректни начини за подбор на литературата (тясно специализирана, "конюктурна " база данни; неопитност в използване на търсещи системи ;неадекватност или некоректност при въвеждане на ключови думи(в това число и синонимни понятия;различия в терминологията,особено на различни езици);липсата на достъп до чуждоезична литература и т.н.);
- методологически причини (избрани са не ясни и труднорегистрируеми критерии и признаци, използване на малко пригодни "маркери" и т.н.);
- некоректни и не адекватни методи на статистическа обработка на данните.

И още ,необходимо ли е да се борим със заблужденията? По своето заблужденията могат ,понякога и да са полезни,та нима в науката не са редки случаите когато нови и гениални теории възникват именно от от това,че техните автори са се заблудили,но навреме са коригирали своите подходи и методи ,или са се заблудили толкова,че съвсем неочаквано са открили съвършено ново явление, процес или неизвестни за науката факти.

Коментирането на този проблем си заслужава,тъй като,както справедливо са твърдели римляните"ако врагът е известен,той на половина е победен".

Литература :

- 1.Х.Белоев **Тасев Г.**, (2008) Наръчник на докторанта,ч.II,Русе,184с. [ISBN 978-954-712-427-1]
- 2.**Тасев Г.,Д.Георгиева,С.Ковачева** (2009) Методология на научното изследване.Как се разработва докторска дисертация .-С.,180с. [ISBN 978-954-323-527-8.
- 3.**Тасев Г., В. Брезин, Д.Иванова**(2009) Как се разработва дипломна работа.С.,300с.[ISBN 978-954-332-058-5].
- 4..**Тасев Г.** (2009) Тълковен речник на научни термини.-С.,58 с.[ISBN 978-954-323-585-8].
- 5.8.**Тасев Г.** (2009) Ерратология .-С.,60с.[ISBN 978-954-323-573-5].